

درس ششصد و بیست و سوم

ارتباط کیفیت لحاظ ماهیت در نوع و جنس و فصل بودن (۲)

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فصلٌ في الفرق بين الجنس و المادة و بين النوع و الموضوع:
إنَّ الماهية قد تُؤخَذ بشرط لا شيء بأن يُتصوَّرَ مَعْنَاهَا بِشَرَطِ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ الْمَعْنَى وَحْدَهُ بِحَيْثُ يَكُونُ كُلُّ مَا يُقَارَنُ زَائِداً عَلَيْهِ، فَيَكُونُ جُزْءاً لِذَلِكَ الْمَجْمُوعِ مَادَّةً لَهُ، مُتَقَدِّماً عَلَيْهِ فِي الْوُجُودِ
فَيَمْتَنِعُ حَمْلُهُ عَلَى الْمَجْمُوعِ لِانْتِفَاءِ شَرَطِ الْحَمْلِ وَ هُوَ الْإِتِّحَادُ فِي الْوُجُودِ.^۱

عرض شد که بعضی از اوقات ماهیت را این طور تصور می کنیم که بدون انضمام چیزی با او در نظر گرفته شود؛ فقط ذات خودش بدون قابلیت هم نشینی و مصاحبت با غیر و بدون عدم قابلیت هم نشینی و مصاحبت با غیر در نظر گرفته شود، در این صورت خود ماهیت فی حدّ نفسه در نظر می آید و خود ذات یک مقوله مورد توجه قرار می گیرد. در تصور معنا لحاظ وحدت در نظر می آید و هر چیزی که در کنارش قرار بگیرد بر آن حقیقت زیاد است، یعنی اگر شما ناطق را در کنار حیوان قرار دادید آن چیزی غیر از خود حیوان است و آن معنایی اضافه بر آن حیوان است، گرچه فرد حیوان در خارج همان ناطق است و از نظر عینی باهم اتحاد دارند ولی از نظر مفهومی تفاوت می کند؛ اگر تفاوت نمی کرد شما ناطق را اضافه نمی کردید، اینکه مجبور شدید ناطق را اضافه به حیوان بکنید تا اینکه آن تعیین خارجی را نشان بدهید دلیل بر این است که بین مفهوم ناطق و مفهوم حیوان اختلاف هست و الا خود همان حیوان کفایت می کرد، پس در این صورت این معنا جزء و ماده ای برای این مجموع است؛ یعنی ماده ای برای این مجموع به حساب می آید که در انضمام آن ناطق به او حکم ماده و صورت را پیدا می کند که آن صورت می آید و این ماده را به حقیقتی از حقایق خارجی و تعیینی از اعیان خارجی متبدل می کند. «لام» در اینجا به معنای «فی» است. در دو وجود؛ چه وجود خارجی و چه وجود ذهنی، این ماهیتی که در اینجا تنها لحاظ شده باید تقدم داشته باشد، اما وجود خارجی به خاطر اینکه این ماهیت، جزئی است که تا این جزء نباشد کل برای آن کل متحقق نمی شود و تا کل متحقق نشود آن تعیین نمی شود تعیین خارجی باشد و از یک نظر در وجود ذهنی هم این ماهیت بر این مرکب مقدم است به جهت اینکه تا اجزاء مرکب تلفیق نشوند طبعاً خود آن مرکب در ذهن نمی تواند تحقق پیدا کند. می گوید: حملش بر مجموع ممتنع است و شرط حمل شرط اتحاد است؛ یا اتحاد، اتحاد در وجود است که الآن از نقطه نظر وجودی این با آن

^۱ الحکمة المتعالیة، ج ۲، ص ۱۶ و ۱۷.

تفاوت می‌کند، یعنی حیوان خودش فی‌حدّ نفسه از نقطه نظر وجودی با ناطق متفاوت است و با حیوان و ناطق هم متفاوت است چون لحاظی که در اینجا شده لحاظ تعین خارجی و وجود خارجی نیست بلکه فقط لحاظ خود آن مفهوم در ذهن بدون اضافه امر دیگر است، تنها حملی که در اینجا می‌شود کرد این است که ما خودش را بر خودش حمل کنیم. همان‌طور که جلسه قبل عرض کردیم: **زَيْدٌ زَيْدٌ** در اینجا می‌گوییم: **الْحَيَوَانُ حَيَوَانٌ**. **وَ قَدْ يُؤَخَذُ لَا بِشَرْطِ شَيْءٍ بِأَنْ يُتَّصَرَ مَعَهَا مَعَ تَجْوِيزِ كَوْنِهِ وَحَدَهُ وَ كَوْنِهِ لَا وَحَدَهُ.**

گاهی از اوقات این معنا معنای لابلشرطی است، معنایش در نظر گرفته می‌شود ولی طوری ما این معنا را تصور می‌کنیم که او را هم می‌شود تنهایی و هم با غیر در نظر آورد؛ وقتی که حیوان را در نظر می‌آوریم منظور ما خود جنس تنهای جدای از فصل نیست بلکه منظور ما حقیقتی است که می‌تواند با فصل هم در اینجا جمع بشود، یک معنایی است که فصل را هم در خودش دارد. مثلاً در محاورات هم همین‌طور می‌گوییم؛ می‌گوییم که الحمدلله حیوان خیلی زیاد است؛ اینکه می‌گوییم: حیوان خیلی زیاد است منظور ما اعم از چهارپایان است که خب تعدادشان محدود است و اعم از دوپایان! دوپایانی که در جامعه هستند! این حیوانی را که می‌گوییم، در واقع یک معنای سببی در نظر می‌آوریم که تقریباً شبیه همان عموم‌المجازی است که در بلاغت مورد استفاده قرار می‌گیرد که یک معنای سببی به مفهومی داده می‌شود که هم شامل آن منطبق‌علیه لغوی و موضوع‌له لغوی اوست و هم افرادی که در اعتبار معتبر با او می‌توانند هم‌خوانی و هم‌رنگی داشته باشند. این معنا، معنای عموم‌المجاز است که این معنا در نظر گرفته می‌شود. البته این مسئله بنا بر رأی سکاکی در هر مجازی مطلب از این قرار است و لکن از نقطه نظر استعمال در دو مصداق مختلف این مسئله عموم‌المجاز خیلی مورد توجه قرار می‌گیرد.

همین قضیه را شما نگاه کنید ببینید در زمان سابق بهائی‌ها خیلی رشد کرده بودند و خیلی از مناصب دولتی را گرفته بودند، نخست‌وزیرمان بهائی بود، امرای ارتش بهائی بودند، بسیاری از وزرا بهائی بودند و خلاصه بهائیت خیلی در ایران داشت نفوذ پیدا می‌کرد، افرادی که اصلاً در آن موقع به اصطلاح خیلی از چشم راست و چپی‌های شاه به حساب می‌آمدند بهائی بودند، اصلاً به‌طور کلی قضیه بهائیت یک قضیه استعماری است از همین نشوونمای آن مشخص است. علی‌کلّ حال در آن موقع مسئله بهائیت خیلی رشد کرده بود. آن مطلبی را که مرحوم حداد به مرحوم آقا - رضوان الله تعالی علیهما - فرمودند که چرا شما مثلاً نسبت به این مسئله و قضیه اقدام کردید؟ مرحوم آقا در پاسخ می‌گویند که اگر این کار را نمی‌کردیم مردم بهائی می‌شدند. ایشان فرمودند: «آقا مردم بهائی هستند!»

فرق حقیقی مسلمان و غیر مسلمان

اینها عموم‌المجاز است حالا کسی که شهادت به **لا إله إلا الله** می‌دهد و اقرار به رسالت می‌کند بهائی

نیست، ولی ایشان در اینجا می‌خواهند این را بفرمایند که فرق مسلمان و غیر مسلمان در چیست؟ آن مسلمانی که هر را از بر تشخیص نمی‌دهد، آن مسلمانی که رفتارش مثل بقیه است، آن مسلمانی که لخت می‌آید و در خیابان مثل بقیه دارد راه می‌رود، آن مسلمانی که اگر یک مطلب از او پرسید در آن می‌ماند، آن مسلمانی که به هر صدایی حرکت می‌کند و هیچ ریشه‌ای ندارد، خب حالا اسمش را روی پیشانی‌اش بهائی بنویس! چه فرقی می‌کند؟! بین اسلام و غیراسلام چه تفاوتی دارد؟! بالأخره اسلام یک حقایقی مدوّنه و مبانی‌ای مقننه از ناحیه شرع است که التزام به آنها التزام به اسلام و تلبس به اسلام و مبانی است.

خب حالا فرض کنید اگر کسی اسماً مسلمان باشد ولیکن رسماً هر کاری بقیه می‌کنند او هم می‌کند، هر ارتباطی که بقیه دارند او هم دارد، حالا این می‌گوید که در کتاب خواندیم یک پیغمبری آمده است، حالا خیلی تفاوت چندانی در این مسئله ندارد ولیکن به مجرد یک حرکت باد و نسیمی متمایل می‌شود این همان **همج راعی** است که امیرالمؤمنین علیه‌السلام در نهج‌البلاغه می‌فرمایند که اکثر مردم **همج راعع** هستند؛^۱ امروز به دنبال این و فردا به دنبال او حرکت می‌کنند. آن کسی که در شب عاشورا تا آخر پای کار می‌ایستد سی چهل نفر هستند و بیشتر نیستند و الاً وقتی که حضرت حرکت می‌کنند یک عده کثیری می‌آیند ولی هر چه راه می‌گذرد می‌بینند خبری نشد و یکی یکی آب می‌روند و کم می‌شوند! به مکه می‌رسند، از مکه حرکت می‌کنند حضرت می‌گوید که این قدر دنبال من نیاید! به خدا خبری نیست و پشیمان می‌شوید! به جای اینکه شب عاشورا بروید از حالا بروید و نگذارید تا آن شب طول بکشد، حتماً باید چشمتان بیفتد لشکر را ببینید تا باور کنید؟! یک تعداد به من نگاه کنید و یک تعداد هم به لشکر (مقابل) نگاه کنید تا خودتان بفهمید چه خبر است! اینها قبول نمی‌کردند یا اینکه بعضی‌ها هم مردد بودند که برویم یا نرویم؟! بابا پسر پیغمبر است این مقام و این وضعیت را دارد، جدش این حرف‌ها را راجع به او زده است و مسائل این طوری بوده است و... مدام با خودشان کلنجار می‌رفتند، شب عاشورا که شد حضرت گفتند که اینها را راحت کنیم تا این قدر با خودشان کلنجار نروند و این قدر قضیه برایشان سخت نشود. گفت که صاف می‌گویم: آیا من را صادق می‌دانید یا نمی‌دانید؟! اگر نمی‌دانید خب بلند شوید بروید. اگر صادق می‌بینید فردا هیچ کسی زنده نخواهد بود! خاطرتان جمع باشد که همه شما که اینجا هستید همه رفتنی هستید!

شبهت قضیه شب عاشورا به قضیه غدیر خم

آنها دیدند نه دیگر، حضرت قضیه را به صراحت گفتند! قضیه شب عاشورا مثل قضیه غدیر خم بود

^۱. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۴۹۶. اسرار ملکوت، ج ۳، ص ۱۷۷ و ۱۷۸.

هرچه پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم به مردم می گفت که این علی جانشین من است و فلان و این حرفها تا اینکه جبرائیل آمد و گفت که قضیه را صاف باید بگویی، تا کی همین طور دست روی دست بگذاری و مدام بگویی که علی این طور است و آن طور است و فلان! مسئله را باید قشنگ تمامش کنی که دیگر جایی برای بهانه نماند. قضیه شب عاشورا هم مثل قضیه غدیر بود، حضرت دیگر مسئله را تمام کرد و گفت که همه فردا رفتنی هستید. خودتان می دانید؛ زن و بچه دارید، مال و اموال دارید، ملک دارید، تعلق دارید، دنیا دارید و جان دارید و جان شیرین عزیز است، بلند شوید بروید! فرمودند:

إِنَّ اللَّيْلَ قَدْ عَشِيَكُمْ فَاتَّخِذُوا جَمَلًا^۱

اینها دیگر بلند شدند و رفتند. خوب حالا این مردم مسلمان هستند یا بهائی هستند؟! همانهایی که زمان امام حسین علیه السلام در شب عاشورا رفتند آنها با بهائی چه فرقی کردند؟! حالا اسماً می گویند: **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** نماز هم می خوانند و رو به قبله هم می کنند اما چه تفاوتی با بهائی می کنند؟! همان طوری که بهائی و مسیحی و یهودی نمی آیند حضرت را کمک کنند، اینها هم همان طور هستند! همان طوری که آنها در آن مرام خودشان و ارتباط با اسلام خود را بیگانه می بینند و بین خودشان و اسلام پرده و حائلی قائل هستند اینها هم همین طورند. می گویند که یا حسین قبولت داریم اما تا وقتی که زخمی به ما نرسد تا وقتی که به مال ما توهین نشود تا وقتی که زن و بچه مان سر جایشان باشند و تا وقتی که تا وقتی که ... این تا وقتی، تا وقتی مرز است و این مرز بین انسان و صاحب اصلی می شود و در اینجا بینشان فاصله می افتد. وقتی که این طور باشد دیگر در این صورت تفاوتی در بین نیست.

پس در اینجا خود ایشان هم یک عموم المجازی [استعمال فرمودند که] اینها همه بهائی هستند. البته حقیقت است! منتها ما از نظر بلاغی حالا می گوئیم که مجاز است! همین است دیگر! امروز زیر پرچم این سینه می زنیم فردا که یک پرچم دیگری بلند شد می رویم زیر آن پرچم سینه می زنیم و به دنبال آن می رویم، این مطالبی که می شنویم و در تاریخ به اینها نگاه می کنیم اینها برای ما است، برای امروز ماست، برای الآن و هر لحظه ماست تا قبل از اینکه وقت بگذرد و فرصت ها برود. برای این است و الا آن بزرگان که رفتند و کارشان را کردند و تمام شد حالا بقیه هرچه می خواهند بشوند، بشوند.

وَقَدْ يُؤَخِّدُ لَا بِشَرِّ شَيْءٍ بَأَنَّ يُنْصَوَّرَ مَعَهَا مَعَ تَجْوِيزِ كَوْنِهِ وَحَدَهُ وَ كَوْنَهُ لَا وَحْدَهُ بَأَنَّ يَقْتَرْنَ مَعَ شَيْءٍ آخَرَ فَيَحْمَلُ عَلَى الْمَجْمُوعِ وَ عَلَى نَفْسِهِ وَحَدَهُ^۲

لابشرطی یعنی اینکه این تنهایی در نظر گرفته بشود یا اینکه تنها نباشد و با شیء دیگر مقترن باشد

۱. الأمالی، شیخ صدوق، ج ۱، ص ۲۲۰.

۲. الحکمة المتعالیة، ج ۲، ص ۱۷.

مثلاً با ناطق مقترن باشد. هم می‌شود که بر مجموع حمل بشود، فرض کنید بگوییم: **الإنسان حیوانٌ الآن** شما حیوان را بر انسان حمل کردید و انسان هم مجموع از این فصل و جنس و اینهاست یا اینکه بر خودش حمل شود مثلاً **الحیوان حیوانٌ**، تفاوتی در این صورت نمی‌کند چون یک معنای مجموعی در نظر گرفته شده که آن معنای مجموع شمولش را بر انواعی که در تحت خودش هستند وسعت می‌دهد و به اصطلاح عمومیت می‌دهد. در اینجا دیگر خود آن حیوانیت تنها که ما می‌خواهیم بین او و بقیه جدایی بیندازیم لحاظ نمی‌شود و ما این مسئله را حتی در مورد اصناف یک جنس هم به کار می‌بریم مثلاً یک وقت می‌گوییم که برو برنج بخر، شما می‌روید در مغازه می‌بینید ده نوع برنج هست؛ برنج شمال هست، برنج گیلان، اصفهان، شیراز، پاکستان و امثال ذلک هست و شما نگاه به هر کدام می‌کنید و از هر کدام که قشنگ‌تر است یک کیلو می‌خرید. یک وقت می‌گویید که برنج پاکستان این خصوصیت را دارد و برنج شمال این خصوصیت را دارد، این دیگر در اینجا به شرط وحده مورد لحاظ قرار گرفته است بعد به شما می‌گویند که حالا برو این را بگیر. دیگر شما نمی‌توانید ده کیلو از هر کدام را بگیرید، باید همان را که گفته شده در نظر بیاورید، این در اینجا لحاظ نوع خاص به شرط وحده است، در اولی لحاظ یک برنج است و آن لحاظ شمول است و همه اصناف این، حقیقت و ماهیت را در آنجا در برمی‌گیرد.

و الماهیة المأخوذة كذلك قد تكون غیر مَحَصِّلَةٍ بِنَفْسِهَا فِي الْوَاقِعِ بَلْ يَكُونُ أَمْرًا مُحْتَمَلًا لِلْمَقُولِيَّةِ عَلَى أَشْيَاءٍ مُخْتَلِفَةٍ الْمَاهِيَاتِ.

آن ماهیتی که به این نحو اخذ و تصور شده است گاهی از اوقات می‌شود که خودش فی حد نفسه تحصیل و قوام ندارد و خودش تحقق خارجی نمی‌تواند داشته باشد بلکه نیاز به ضم ضمیمه دارد.

مرحوم آقای بروجردی می‌خواستند طلبه‌ای که خدمت ایشان آمده بود را امتحان کنند لذا گفته بودند:

«اشیاء» غیر منصرف است یا منصرف است؟! باید **علی اشیاء** بگوییم یا **علی اشیاء**؟!

استاد: چه باید بگوییم؟

تلمیذ: **اشیاء**.

استاد: چرا؟!

تلمیذ: چون غیر منصرف است.

استاد: دلیل بر غیر منصرف بودنش چیست؟!

تلمیذ: جمع است.

استاد: دو جنبه داریم؛ یکی تأنیث است و یکی هم جمع است!

آن طلبه هم در جواب آقای بروجردی گفت: ﴿لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ تُبَدَّ لَكُمْ ۚ

تَسْؤُوكُمْ^۱ آقای بروجردی به او یک عبا دادند، اگر [فقط] جواب می داد شاید عبا نمی گرفت، مثلاً پنج تومان ده تومان به او می دادند. خدا مرحوم آقای بروجردی را رحمت کند بسیار آدم با واقعیتی بود، حالا ما نمی گوییم که ایشان از عرفاء و اولیاء و کذا بود. نه آن مراتب که یک حساب های دیگری دارند، ولی دیگر در این زمانه آدم با واقعیت هم پیدا نمی شود! آدمی که به آنچه می گوید در حدّ خودش متعهد و ملتزم باشد، صدق داشته باشد. آقای بروجردی آدم صادقی بود و اعتقاد داشت، به اندازه همان مقدار فهم و ادراک و قوه عاقله خودش نسبت به آن مطلبی که می گفت، صدق داشت. از حرکات و سکناتش پیدا بود که آدمی است که خلاصه نمی خواهد خودش را گول بزند، نمی خواهد کاری انجام بدهد که دیگران بر او تأثیر بگذارند و خود را در تحت نفوذ دیگران دریاورد.

البته ما نمی توانیم بگوییم که ایشان در این مسئله کاملاً موفق بود یا نبود علی کل حال انسان بشر است و بشر هم محدودیت های وجودی خاص خودش را دارد؛ مگر کسی که قلبش به آن مراتب کشف و مراتب معرفت متصل باشد که او را دیگر کسی نمی تواند گول بزند. اگر تمام دنیا بگویند که الان شب است، به ریش همه شان می خندد! چه آنهایی که ریش دارند و چه آنهایی که ریش ندارند!! زن ها جزو بی ریش ها هستند!! همین طور به همه شان می خندد و به همه شان هم کاری ندارد، چرا؟ چون دارید می بینید، این فرد را دیگر کسی نمی تواند فریب بدهد ولی باقی افراد نه، کم و زیاد دارند؛ بعضی ها می خواهند فریب بخورند، آقای بروجردی این طوری نبود، خدا پدرش را هم بیامرزد و خدا رحمتش کند. بعضی ها می خواهند گول بخورند، به قول یکی می گفت که بعضی ها خواب هستند و بعضی ها خودشان را به خواب می زنند؛ آن کسی که خواب است آدم تکانش می دهد و در گوشش سروصدا می کند و دوتا لگد می زند بیدار می شود ولی آن کسی که خودش را به خواب می زند چطور می توانید بیدارش کنید؟! بعضی ها خودشان را به خواب می زنند، همه خودشان را به خواب می زنند، مرحوم آقای بروجردی این طور نبود و خودش را به خواب نمی زد.

و إِنَّمَا يَتَّحَصَّلُ بِمَا يَنْصَافُ إِلَيْهِ فَيَتَخَصَّصُ بِهِ وَ تَصْيِيرُ بَعِيْنِهَا أَحَدَ تِلْكَ الْأَشْيَاءِ فَيَكُونُ جِنْسًا وَ الْمُتَخَصَّصُ إِلَيْهِ الَّذِي قَوْمُهُ وَ جَعَلَهُ أَحَدَ تِلْكَ الْأَشْيَاءِ فَصَلًّا.

این تحصیل پیدا می کند به آن چیزی که به آن اضافه می شود پس به واسطه او از اجناس و انواع دیگر تخصص و تعیین و امتیاز پیدا می کند و به واسطه او یکی از همین اشیاء خارجی می شود؛ او به کمکش می آید و او را به یکی از انواع تبدیل می کند؛ او جنس می شود و آن که به او انضیاف پیدا می شود که او را قوام، تخصص، تشخیص و تعیین بخشیده و ممتاز نموده است به اضافه بر او فصل گفته می شود.

وَ قَدْ تَكُونُ مُتَخَصَّصَةً فِي ذَاتِهَا غَيْرَ مُتَخَصَّصَةً بِإِعْتِبَارِ انْضِيافِ أُمُورٍ إِلَيْهَا يَجْعَلُهَا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهَا إِحْدَى

۱. سوره مائده (۵) آیه ۱۰۱. متن جلسات شرح دعای ابوحمزه ثمالی، ص ۲۳۹:

«سؤال نکنید از بعضی چیزهایی که [اگر] برایتان روشن بشود ناراحت می شوید.»

الحَقَائِقُ الْمُتَّصِلَةُ كَالْأَنْوَاعِ الدَّاخِلَةِ تَحْتَ جِنْسٍ فَهِيَ فِي نَفْسِهَا نَوْعٌ بَلْ شَخْصٌ وَاجِدٌ مِنْ نَوْعٍ كَهَيُولَى عَالَمِ الْعَنَاصِرِ.

گاهی از اوقات هم این خودش فی حدّ نفسه تحصیل، تعین و امتیاز دارد و نیازی به ضمّ ضمیمه‌ای ندارد. این به اعتبار انضیاف اموری به او تحصیل ندارد که یکی از آنها را حقایق متحصّله قرار بدهد مثل انواعی که داخل در تحت جنس هستند، خود نوع فی حدّ نفسه تحصیل دارد و دیگر نوع برای تحصیلش احتیاج به چیز دیگر ندارد، خود انسان برای تحصیل خودش نیاز به چیزی ندارد! شما می‌گویید: «انسان»، وقتی می‌گویید: «انسان» جنس و فصلش را هم در نظر گرفته‌اید که دارید می‌گویید والا بدون این که نمی‌توانید بگویید! پس دیگر در این صورت نیازی به ضمّ عَرَض و فصل و جنس دیگری نیست و نیازی به این مسائل نیست.

بلکه ممکن است یک شخص از یک نوع باشد یعنی این نوعی است که دارای شخص خارج است و دوتا ندارد؛ انسان مصادیق مختلفی دارد و لکن هیولا که عبارت از ماده‌المواد خارجی است در اینجا نوعی است که فردش هم فرد واحد است و قابل تجزیه نیست؛ مثل هیولای عالم عناصر! بین افراد اختلاف است در اینکه وحدت این هیولا وحدت نوعیه است یا اینکه وحدت شخصی است؟! اگر وحدت، وحدت نوعیه باشد به این معناست که در اینجا یک نوع بیشتر از این وجود ندارد یعنی جنسی که آن نوع را شامل می‌شود، نمی‌تواند بیش از این یک نوع، نوعی دیگر بسازد؛ حیوان جنسی است که می‌تواند غیر از انسان انواع دیگری را هم بسازد. هر فصلی که به او ضمیمه بشود این فصل می‌آید و نوعی در مقابل انسان ایجاد می‌کند ولی جنس هیولا نمی‌تواند غیر از هیولا چیز دیگری را بسازد چون هر چه بسازد باز همان جنبه تهیو و جنبه قابلیت در او لحاظ است پس غیر از هیولا ما چیز دیگری نداریم و تقریباً این مطلب را می‌توانیم با وجود مثال بنزیم؛ مسئله وجود حقیقتی است که ثانی ندارد، این هم در مادیات ثانی ندارد. آن در خارج از مقوله و هویت بخشیدن به ماهیات است که ثانی ندارد و هر چیزی که برای وجود ثانی فرض بشود در آنجا مشمول همان حقیقت وجود خواهد بود و ما نمی‌توانیم چیزی را در کنار وجود قرار بدهیم و اسم او را وجود ثانی یا وجود ثالث بگذاریم که از نظر هویت تفاوت داشته باشد.

هیولا هم مطلبش به همین کیفیت است - حالا از اسم هیولا نترسید - این هیولا عبارت از همان ماده‌المواد است از نقطه نظر ماده و جنسش تمام ماده‌هایی که شما در خارج ببینید هر کدام از اینها انواع مختلف دارای خصوصیات مختلف هستند که از عناصر متفاوتی تشکیل شده‌اند که اجتماع و ترکیب آن عناصر متفاوت که یکصد و خرده‌ای است به اضافه چیزهای دیگر مواد خارجی و انواع خارجی را تشکیل می‌دهد. نمک، آهن، سنگ و کلسیم یکی از همین انواع خارجی هستند که هر کدام از این انواع خارجی فی حدّ نفسه در ترکیب و امتزاج باهم یک نوع را تشکیل می‌دهند، مثلاً ید و سدیم را شما باهم ترکیب کنید نمک می‌شود ولی خود ید فی حدّ نفسه یکی از انواع است یعنی یک نوع خارجی است که در تحت آن نوع افرادی قرار دارد؛ ید در اینجا،

در آنجا، در آن شهر، در آن کشور، در آن منطقه، در آن دریا، در آن شوره‌زار و در میوه‌ها که خود میوه‌ها هم دارای ید هستند، هر کدام از اینها خودشان مصداق یا صنفی - چون خود ید هم صنف دارد - برای آن ماهیت خارجی و هویتی هستند که در خارج تشکیل شده است.

تعریف هیولا

حالا صحبت در این است که آیا ما می‌توانیم چیزی را پیدا کنیم که خود ید و کلسیم را با همدیگر پوشش بدهد و هر دو را شامل بشود؟ بله، اسم آن هیولا می‌شود، یعنی آن ماده اولیه‌ای که خود را به هر شکل و صورتی که درآورد شما در آنجا اسم یک معدن از معدنیات یا اسم یک ویتامین از ویتامین‌ها و یا اسم یک هویت از هویت‌ها را بر او می‌گذارید، اسم آن ماده اولیه که دیگر واحد است و همه اینها به او برمی‌گردند را ماده‌المواد و هیولای اولیه می‌گذارند. اگر شما بخواهید هیولای اولیه را تعریف کنید نمی‌توانید روی شیء محسوسی دست بگذارید، عقل می‌آید و همه این انواع مختلفه را، آن مابه‌الاشتراک که همان ماده باشد، آن ماده در اینها که بر همه انواع عنوان جنس کلی دارد را در همه اینها می‌گیرد و همین که عقل می‌گوید که این بالآخره ماده است یا نیست، از قسم ماده هست یا نه، آن ماده را در ذهن خودش می‌آورد و اسم هیولا را روی او می‌گذارد، بعد ظهور خارجی آن ماده را اسم‌گذاری می‌کند؛ اسم یکی را ید می‌گذارد، یکی را کلسیم و دیگری را منیزیم و امثال ذلک می‌گذارد. تمام این اسامی که می‌گذارد براساس همان صورت‌بخشی است که آن ماده اولیه و هیولای اولیه در آنجا آن صورت را به وجود آورده است. خب ما چندتا هیولا داریم؟! ماده هم که همان است؛ یعنی در اینجا یک ماده بیشتر نداریم و آن ماده عبارت از همین نوعی است که فقط یک فرد دارد.

البته در اینجا ما نمی‌توانیم نوع به معنای جنس و فصل را مدنظر قرار بدهیم چون آن نقطه شروعی که استارت برای تنوع زده می‌شود دیگر نمی‌تواند جنسی باشد که در اینجا فصل آمده باشد، این نقطه همان نقطه‌ای است که در مرز بین مجرد و ماده هست که ما در آن مرز این تبدیل مجرد به ماده را مورد نظر قرار می‌دهیم و از آنجایی که خود وجود فی‌حدنفسه دارای جنس و فصل نیست بلکه عارضی بر جنس و فصل است و محقق جنس و فصل خارجی است نه اینکه خودش در تحت مقوله‌ای از مقولات باشد و محکوم به جنس و فصل باشد، در اینجا آن اولین نقطه شروع ماده بودن نیز نمی‌تواند دارای جنس باشد بلکه آن عبارت از همان حقیقتی است که آن حقیقت خودش فی‌حدنفسه یک نوع است و **مُتَحَوِّلٌ إِلَى الْأَنْوَاعِ** که از آنجا به بعد انواع، جنس، فصل‌ها و اختلاف در اصناف شروع می‌شود. ولی در آن نقطه‌ای که مرز است و این حقیقت می‌خواهد پایش را از مجرد بیرون بگذارد و لباس جسمیت ببوشد دیگر در آنجا جنسیت معنا ندارد چون ما در آنجا امر مشترکی که بین او و مجرد در این صورت مشترک است نداریم تا اینکه فصلیت او عبارت از همین تلبس به لباس ماده

است باشد. در آنجا خود وجود جنس نیست، خود ظهور وجود در یک تشکّل است که آن تشکّل اولین نقطه ایجاد جنس و فصل است، وقتی آن نقطه تشکّل پیدا کرد از آنجا به بعد مسئله جنس و اختلاف و این مطالب در آنجا پیش می آید.

تلمیذ: آیا امر موهوم است؟

استاد: نه، مسئله موهوم نیست بلکه مسئله خارجی است.

تلمیذ: از این بابت موهوم است که ما گریزی از مرز این نقطه نداریم چون نه جنس دارد و نه فصل دارد.

استاد: شما گریز از تحقق یک وجود هم ندارید؛ شما برای وجود چه جنس و فصلی را در نظر می گیرید؟

تلمیذ: خب بحث بین ماده و مجرد است.

استاد: آهان، یعنی همان ماده و مجردی را که می خواهید به او ربط بدهید؛ به قول امروزی ها آن استارتی که می خواهد زده بشود و نقطه شروع از آنجا می خواهد راه بیفتد. تا به حال صورت مثالی و برزخی داشت، حقایق، حقایق برزخی بودند چون اینها در سلسله علل قرار دارند، حالا این سلسله علل می خواهد بیاید و بیاید و معلولی از خود بسازد که با قبلش تفاوت ماهوی دارد. تا حالا خصوصیات ماده را نداشت شما آنچه را که در خواب یا در مکاشفه می بینید خصوصیات ماده را دارد؟! و زنش چند کیلو است؟! پدرتان که به رحمت خدا رفته را در خواب می بینید آیا کشیدید ببینید چند کیلو و زنش است؟! نه آقا، می گوید که روی آب هم راه می رود یک دفعه می بینید یک قدم گذاشتید به آنجا رسیدید، خصوصیات ماده را ندارد ولی شکل دارد بعد حقیقتی که مافوق این است شکل ندارد اینها همه مراتب علی و معلولی هستند که از آن لاشکل و لاحد و لارسمی مدام به تشکّل و تعینش تنزل پیدا می کنند و این تعین و تنزل ادامه دارد تا به ماده می رسد، درست شد؟!!

تعبیر دیدن بعضی صور برزخیه در خواب

همین مسئله در مورد آن هم هست؛ شما در مورد تبدل و تحوّل یک حقیقت معنوی مجرد از صورت به مثال چه فرضی می کنید؟ منتها در آنجا می گویند که راحت است، نه چنان راحت هم نیست. چطور وقتی که شما یک امر و حقیقتی را در خواب می بینید فرض کنید می بینید که در آب دارید شنا می کنید، می گویند که رحمت خدا و نورانیت بر شما نازل می شود، نورانیت که آب نیست! آب اکسیژن و هیدروژن است. آن آبی که دارید در مکاشفه و خواب در آن شنا می کنید با این آبی که اینجا در حوض حیاط فیضیه است یکی است؟! یا اینکه فرض کنید می گویند که دارید شیر می خورید، تعبیری هم که از خوردن شیر در خواب یا مکاشفات و اینها می کنند می گویند: علم است. یا اینکه می گویند: فرض کنید که ماهی در آب حکایت از ثروت و پول و اینها می کند. این شیری که الان شما دارید می خورید یا این آبی که دارید در آن شنا می کنید یک حقیقت نورانی و روحانی است که الان برای شما در خواب و مکاشفه جلوه پیدا کرده است. چطور شد؟! آن حقیقت نورانی

که به شکل شیر، آب، ماهی و مار نیست.

شخصی خواب دیده بود که ماری پشت کتابهایش هست، به مرحوم آقا - رضوان الله تعالی علیه - عرض کرد، مرحوم آقا فرمودند که «به این کتابها تعلق داری» گفت که یک مار سبزی هم بود! گفتند: «به این کتابها تعلق دارید» خب این تعلق مگر شکل و وزن و طول دارد؟! این حقیقتی که الآن دارد نازل می شود و به شکل یک مار برای انسان جلوه می کند و واقعیت هم دارد دلیلش چیست؟ دلیلش این است که تعبیر می کنند و درست هم است، آن مُعَبَّری که دارد این مار را تعبیر به تعلق می کند دروغ می گوید یا راست می گوید؟! اگر دروغ می گوید که هیچ و اگر راست می گوید، چه حقیقتی پشت این مسئله نهفته است؟! چه واقعیتی در این قرار دارد که او تعبیر به تعلق می کند و تعبیر به اینکه نماز شب می خوانی نمی کند؟! چرا تعبیر نمی کند به اینکه شما زیاد قدم می زنید یا اینکه زیاد می خورید؟! چرا تعبیر نمی کند که شما زیاد مطالعه می کنید؟! می گوید که شما تعلق دارید! این تعلق یک حالت نفسانی است، به مار چه ربطی دارد؟! به رنگ مار چه مربوط است؟! گاهی اوقات انسان حتی مار خوش خط و خال هم می بیند، این صوری که می گویند: انسان به صورت های مختلف هست حتی همین الآن هم هست که می گویند که صورت برزخی یکی به شکل سگ است، یکی هم به شکل گربه و دیگری هم به شکل روباه است، این بزرگان که وقتی نگاه می کنند از صورت افراد صورت برزخی را تشخیص می دهند چگونه است؟!

من خودم از مرحوم آقای مطهری شنیدم - ایشان در آن جلساتی که آن سالها می آمدند - که داشتند به مرحوم آقا - رضوان الله تعالی علیه - می گفتند که من از آیه الله آقا سید احمد خوانساری که آن موقع هنوز حیات داشتند شنیدم که می گفت: من از مرحوم آقا شیخ حسنعلی نخودکی اصفهانی در نجف که ایشان مدتی در نجف بود شنیدم که وقتی از حرم امیرالمؤمنین علیه السلام بیرون می آید بعضی از اجله علماء نجف را به شکل خوک می بینم! ناقل مرحوم آقای مطهری است و بنده خودم شنیدم نه شخص دیگر؛ سلسله سند را هم خدمتتان بگویم! حالا اگر در من شک می کنید که خب بگویید؛ این دارد دروغ می گوید!! شنیدیم این آقایانی که بر ضد عرفان هستند مطلبی را که یکی از قول مرحوم آقا در کتابی نقل کرده است گفتند که این مطلب دروغ است! گفتم: خیلی خب دیگر پدرمان هم کذاب شد. وقتی که قرار بر لجاجت باشد این لجاجت کار آدم را به اینجا می رساند! یعنی همین آقایانی که تا قبل از این حکایت می گوید که آقای سید محمدحسین طهرانی فردی صادق و شخصی منزّه و وارسته است تا یک مسئله ای پیش می آید که با مرامش سازگار نیست همین آقا کاذب می شود؛ ﴿ثُمَّ كَانَ عَقِبَةَ الَّذِينَ﴾ خب چیست؟! یک مقدار فکر کنید ﴿ثُمَّ كَانَ عَقِبَةَ الَّذِينَ أَسْرًا ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْوَالِدُونَ ۗ﴾

كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ ﴿۱﴾ معنایش این است. نادان تو برای چه کسی داری این کارها را انجام می دهی؟! اگر برای خدا انجام می دهی پس چرا تا آخرش جلو نمی آیی؟! چرا تا نصفه می آیی؟! پس معلوم است از اولش هم نبودی، از اولش هم برای نفس بود، راست راست است.

قضیه مربوط به میرزا مهدی اصفهانی است که دیوانه شده بود و به کله اش زده بود و خُل شده بود! بنده این مطلب را در حاشیهٔ افق وحی ذکر کرده ام.^۲ مرحوم نائینی پنجاه دینار که آن موقع مبلغی هم بوده به مرحوم آقا سید جمال می دهند که بیایند ایشان را به تهران بفرستند تا آب و هوای تهران و ایران حال و هوای او را عوض کند و او می آید مدتی در تهران در شمیرانات می ماند و بعد پیش آقامیرزا احمد آشتیانی می رود و در منزل او بود و وقتی حالش خوب می شود به مشهد می رود و این بساط ضد عرفان را راه می اندازد! آیا این قضیه راست است یا دروغ؟! پدر ما که هفت سال با آقا سید جمال گلپایگانی محشور بود و همه این را می دانند آیا ایشان دروغ گفته از آقا سید جمال یا راست گفته است؟! می گویند: دروغ گفت! خب این چه می شود؟! این قضیه می شود: ﴿ثُمَّ كَانَ عَقِبَةَ الَّذِينَ أَسْرَأُوا السُّؤَالَىٰ ۖ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ﴾! حالا می خواهی برای پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم حرف بزنی، می خواهی برای خدا حرف بزنی، می خواهی از امام علیه السلام دفاع کن، هر چه بکنی کشک است! این طوری خدا آدم را رسوا می کند و این طوری خدا میچ آدم را باز می کند! اگر راست است بپذیر، هر چه می خواهد باشد! اگر دروغ است آدم رد می کند! این دیگر این طرف و آن طرف ندارد. همیشه انسان باید راست را بپذیرد.

فتنهٔ عجیب آخرالزمان!

مرحوم آقا سید احمد خوانساری می فرمودند: من خودم دیدم که آقا شیخ حسنعلی نخودکی اصفهانی وقتی که از حرم امیرالمؤمنین علیه السلام بیرون می آمد عبا را بر سرش می انداخت و به کسی نگاه نمی کرد. یک روز به ایشان گفتم که چرا شما وقتی از حرم بیرون می آید عبا روی سرتان می اندازید؟! ایشان از جواب دادن امتناع کردند و خلاصه ما با روش آخوندی و طلبگی اصرار کردیم تا بگویید که قضیه چیست! چرا موقع رفتن عادی هستید؟! ایشان فرمودند: من چشمم به افراد که می افتد صورت برزخی آنها را می بینم و این مرا دگرگون می کند و حالم را می گیرد! حالا این را من دارم می گویم که هر چه در حرم به دست آوردیم همه را به هم می ریزد.

۱. سوره روم (۳۰) آیه ۱۰. معادشناسی، ج ۸، ص ۱۹۵.

«و پس از آن، نتیجه و عاقبت کسانی که بدی نمودند، بدی و تباهی شد به جهت آنکه آیات خدا را دروغ شمرده و تکذیب نمودند؛ و آن آیات را مسخره نموده و استهزاء کردند»

۲. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به افق وحی، ص ۳۳۰، تعلیقه.

بعد ایشان اسم آوردند و من الآن اسم نمی آورم؛ ایشان فرمودند که فلان شخص را که از اعظم علمای نجف است من به شکل خوک می بینم! بنده نمی گویم که چه کسی است.

مبتلا شدن به فتن آخرالزمان به علت دوری از ولایت

درست شد؟! حالا این شخص که عبارت از حیوان ناطق است چه ارتباطی به خوک دارد؟! شما نمی دانید فصل خوک چیست؟! فصل خوک بی غیرتی است! می ایستد تا اینکه بقیه به زنش التفات کنند الآن هم که خب مثل اینکه این فصل هم زیاد هست! تا حالا می گفتیم که خدا خر زیاد خلق کرده است ولی مثل اینکه این هم دارد به خلقت خدا اضافه می شود! واقعاً فتنه آخرالزمان عجیب فتنه ای است. چیزهایی می شنویم که ... صد رحمت به قوم لوط و قوم فلان و ... چه اوضاع و چه مسائلی هست! اینها همه به خاطر دور شدن از ولایت است که مردم به این بلاها و به این مسائل مبتلا می شوند.

خب این چه ارتباطی دارد؟! این حقیقت انسان، حقیقتِ ظلمانی و شهوانی و حقیقتِ مُظَلَمی که در نفس هست با قامتی آراسته و ظاهری جذّاب و قابل برای تحسین، چه ارتباطی بین این حقیقت که شکل، رنگ، بو، کم، مکان و زمان ندارد، هیچ چیزی ندارد [با آن ظاهر هست]؟! بلکه یک حقیقت و تعلقی در وجود انسان هست.

کیفیت کدورت نفسانی

این کدورت نفسانی شکل چیست؟! آبی یا قرمز است؟! معنا ندارد، و زنش چقدر است؟! این چطور با شکل خوک ارتباط پیدا می کند؟! و این شخص او را به این شکل می بیند و درست هم می بیند و تخیل نمی کند و دلیلش این است؟! همین شخصی که الآن به این شکل است اگر توبه و استغفار کند، انابه کند و برگردد و خودش را اصلاح کند، یک هفته دیگر نگاه می کنید می بینید عوض شد! این وضعیتش تغییر پیدا کرد! نگاه می کند آقا شما چه کار کردید؟! رفته توبه کرده، غسل کرده، حرم رفته و در سرش زده و ابتهال کرده و این کارها را انجام داده است لذا یک دفعه آن شکل و آن حقیقت عوض می شود! و او هم تا دیروز که او را آن طور می دید حالا طور دیگر می بیند. پس واقعیتهای دارد!

طریقه شکل گیری حقیقت معنوی

چطور یک حقیقت معنوی - چه ظلمانی و چه نورانی فرق نمی کند چون حقیقت، حقیقت معنوی است - شکل پیدا کرد؟! شما چطور این قضیه را درست می کنید؟! آن نقطه شروع گردش از یک حقیقت معنوی به

شکل کجاست؟! ما به این قضیه تا حالا دقت نکردیم، همان نقطه را شما در تبدل بین مثال و ماده پیدا کنید. اگر آنجا را حل کردید اینجا را هم حل می کنید و آن این است که آن شکلی که دارای حقیقت است چون مجرد اقوی از مجرد مثال دارد، خود را به مثال برمی گرداند؛ مثال هم چون تجردش اقوی از مجرد ماده است خود را به شکل آن صورت دیگر ظاهر می کند و آن صورت دیگر در مثال نسبت به آن جنبه حقیقت لا شکل و لا صورت و لا عین و لا جمع مثالی بوده، این در اینجا یک پله نزدیک تر است، آن مثال صورت و شکل دارد حالا وزن ندارد ولی شکل که دارد! شما پدرتان را در خواب می بینید پسر عمه تان را که نمی بینید و بین این و او تفاوت می گذارید، آن حقیقت مثالی به واسطه سنخیت با آن مسئله ظلمت یا نورانیت ملکوتی، خود را با او هماهنگ به شکل درمی آورد؛ این حقیقت جسمیه به خاطر سنخیت با مسئله مثالی و برزخی خود را هماهنگ و سنخ او - نه عین او بلکه سنخ او - درمی آورد و این سنخ او همین ماده الماده می شود. البته ماده الماده در آن اصل قضیه هست و اشکال آن هم که اشکال برزخی است به جای خودش هست و مطابق هر شکل برزخی یک شکل مادی و جسمانی در اینجا تبلور و ظهور پیدا می کند. لذا در آن نقطه جنس ندارد.

یک وقتی همین اخیراً من در جمعی بودم، بچه ای که تقریباً پنج سالش بود هم آنجا بود، این بچه چیزهایی را مشاهده می کرد و اصلاً داشت آبروریزی می کرد من جلویش را گرفتم که چیزی نگوید! خلاصه حرف ما را گوش داد! مثلاً یک دفعه بلند می گفت: این فرد مثل سگ است! دیدم مثل اینکه خیلی دارد کار خرابی می کند گفتم که بیا پیش من! آمد و گفتم که حالت چطور است و سرش را گرم کردم و خیلی به ما علاقه مند شد و مدام می خواست ذهنش متوجه بشود اما من نمی گذاشتم. می گویند که حرف راست را از بچه بشنو و او داشت خیلی کار خرابی می کرد! به او گفتم که ببین شما که این چیزها را می بینی نباید بگویی، آن وقت ممکن است برایت خوب نباشد و خلاصه چیزهایی به او گفتیم و او هم قبول کرد که دیگر نگوید و اتفاقاً پدر و مادرش هم خیلی از این قضیه نگران بودند. بیچاره ها نمی دانستند چه کار کنند! پدر و مادر از افراد عادی بودند البته پدرش پزشک بود و من توصیه هایی به ایشان کردم که بعداً تکرار نشود و ...

خب این یک دفعه می آید این آقایان را با کبکبه و دبدبه می بیند و مافی الضمیر را رو می کند و همه چیز رو می شود، او هم که دیگر عقل و فهم حسابی ندارد! یکی دو تا خراب کاری کرد دیدم کار دارد بیخ پیدا می کند جلوی او را گرفتم!

کیفیت کشف امام و اولیاء

تعریف مقام جمع

تلمیذ: دیدن این گونه مسائل آیا مکاشفه است؟

استاد: مکاشفه همین است متنها برای بعضی‌ها ممتد است و بعضی‌ها مقطعی است.

تلمیذ: کشف امام چطور است؟

استاد: کشف امام علیه‌السلام ممتد است و انقطاع ندارد؛ اولیاء خدا انقطاع ندارند که یک وقت برود و یک وقت بیاید، همیشه هست. مقام جمعی همین است؛ یعنی در عین لحاظ رعایت قوانین ظاهر و اقدام مطابق با بینش توجه ظاهر بینش برزخی و مثالی مستمراً موجود است و در عین حال بینش ملکوتی مستمراً هست در عین حال بینش لاهوتی و جبروتی همه مستقیماً هست، هیچ کدام از اینها منافاتی با دیگری ندارند و هر کدام در رتبه خودش هست. شما الآن در اینجا نشستهاید و دارید صحبت می‌کنید، قلب شما دارد کار خودش را انجام می‌دهد، ریه شما دارد کار خودش را انجام می‌دهد، معده شما دارد کار خودش را انجام می‌دهد، صبحانه‌ای که خوردید الآن دارد هضم می‌کند و هیچ کدام از اینها منافاتی با دیگری ندارد. اعصاب شما دارد کار خودش را انجام می‌دهد، برای اینکه وقتی دارید حرف می‌زنید اگر کسی از شما یک نیشگون بگیرد می‌گوید: آخ آقا چه کار می‌کنید؟! دارم حرف می‌زنم دارم سؤال می‌کنم می‌گوید که آقا شما دارید حرف می‌زنید به اعصاب چه کار دارید؟! همه اینها در تحت یک قوه واحده که همان قوه مدبره نفس است قرار دارند که واسطه در این قضیه مغز است که دارد همه اینها را ترتیب می‌دهد و هیچ کدام از اینها مخل به دیگری نیست؛ نه قلب مخل به ریه است، نه ریه مخل به کبد است، نه کبد مخل به طحال است، نه طحال مخل به معده است، نه آنها مخل به سیستم عصبی هستند و هر کدام از اینها دارند کار خودشان را می‌کنند. چشم و گوش و ذائقة شما همه دارند کار خودشان را می‌کنند و همه اینها بدون انثلام یکی از دیگری در تحت این قضیه هستند.

مسئله احاطه انسان بر همه مراتب به این کیفیت است متنها ما چون در آن واحد قادر بر فعلیت دادن به این قوا نیستیم از اینها محرومیم، نه اینکه نداریم یعنی ما در عین حال که متوجه ظاهر هستیم در همین حال هم محکوم مبانی و قوانین مثال و برزخ هستیم و در همین حال هم اتصال ما با ملکوت هست که اگر نباشد تمام قضیه اصلاً طور دیگری خواهد شد، وقتی که علت از مراتب متنزله انقطاع پیدا کند حکم عدم بر سایر مراتب معلولی بار می‌شود.

اتصال روح به مقام قدس

در همین حال به جبروت وصل هستیم و روح ما هم در همین حال به آن مقام قدس متصل هست متنها به واسطه ضعف از فعلیت دادن، ما فقط به آن ادنی‌المراتب توجه می‌کنیم و آن مرتبه فقط مرتبه ظاهر است. کسی که بالاتر بیاید یک پله بالاتر می‌رود و آن مسئله مثال برای او فعلیت پیدا می‌کند و آن کسی که بالاتر برود مسئله ملکوت برای او فعلیت پیدا می‌کند و همین طور به آن مرتبه که مرتبه بقاء است که در مرتبه بقاء، مقام جامعیت و جمعیت است؛ جمعیت بین همه عوالم و جامعیت بین همه قوا که با حفظ ظاهر است لذا امام

علیه‌السلام و اولیاء کُمَّل در عین اینکه دارند صحبت می‌کنند در عین حال دارند تصرفات خودشان را نسبت به عوالم دیگر انجام می‌دهند.

امام زمان علیه‌السلام که الآن بیاید و با شما صحبت بکند شما خیال می‌کنید که فقط دارد با شما صحبت می‌کند ولی در واقع تمام ملک و ملکوت را الآن دارد می‌گرداند و ما هیچ هم اطلاع نداریم! یک جنبه ظاهر که آن أدنی المراتب صحبت و تکلم است را می‌بینیم و از آنچه که در نفس او می‌گذرد اطلاع نداریم، خبر نداریم که الآن نفسش با تمام مثال مرتبط است، کل مثال در عالم وجود، خدا هم که مثال ندارد. نفس او با تمام مثال الآن در ارتباط است، قلب او با تمام ملکوت در ارتباط است، سر او با تمام اشیاء مافوق مرتبه قلب در ارتباط است و این مظهر اسم اتم و اعظم می‌شود.

امام علیه‌السلام مجلای اسم اعظم و تجلی اعظم خدا

شرح فقره «أَجْسَادُكُمْ فِي الْأَجْسَادِ» از زیارت جامعه کبیره

امام علیه‌السلام مجلای اسم اعظم و تجلی اعظمی‌اش این است که این مسئله همان حقیقت ربطیه است بین آنچه که بر او اسم موجود قرار داده شده است؛ نفس امام با هر چه که اسم موجود دارد ارتباط علی دارد یعنی قلب او علت برای تشکل همه صور قلبیه است؛ عقل او علت برای تشکل همه صور عقلیه جزئیه یا کلیه است، نفس او علت برای تشکل همه صور مثالیه است لذا در زیارت جامعه کبیره می‌خوانیم «أَجْسَادُكُمْ فِي الْأَجْسَادِ وَ أَرْوَاحُكُمْ فِي الْأَرْوَاحِ»^۱ معنایش همین مطلب می‌شود و این همان حقیقت مسئله ولایت است. اما ما فقط از مقدار فعلیت به همین مقدار رسیدیم که فقط از ظاهر عبور نکنیم، خیلی زور بزنیم در خواب، خوابی ببینیم. این قدر بیشتر نیست و لکن آن کسانی که آن مرتبه مثال را به فعلیت رساندند این طور نیستند. البته خود مثال هم مراتبی دارد و حتی غیر مؤمنین هم همین طور هستند؛ افرادی که صاحب ریاضات و اینها باشند هم یک هم چنین مطالبی دارند، آنها حالت انقطاع ندارند اما اگر ولی کامل باشد دیگر آن حالت انقطاع و استمرارش در همه مراتب مثال هست.

تلمیذ: ...

منظور از به فعلیت درآوردن استعداد

استاد: تا وقتی که فعلیت نداشته باشد علمی نیست. علم معلول فعلیت است. ببینید منظور از به فعلیت

^۱. من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۶۰۹.

در آوردن، تحول نفس است به مرتبه‌ای که لازمه آن تحول علم است؛ یعنی علم حضوری و کسی که در یک هم‌چنین مرتبه‌ای نیست معنایش این است که نفسش هم متحول نشده است ولی دارد، این تحول را باید در خودش به وجود بیاورد نه اینکه از بیرون به او افزوده شود بلکه خودش را باید به اینجا برساند! یعنی آنچه را که در او به مرحله استعداد - نه استعداد به انتظار - به معنای تهیو ذاتی؛ آنچه که در نفسش به تهیو ذاتی هست را به مرحله فعلیت در بیاورد و آن را ظاهر کند. الآن شخص خطاطی که قابلیت برای نوشتن خط و اینها دارد، آن خطی را که می‌نویسد این طور نیست که یک دفعه خلق الساعه این ظهور از او به وجود آمده است. نه، این خطی که الآن دارد می‌نویسد در نفسش هست ولی هنوز فعلیت به معنای خارجی پیدا نکرده است، چه وقتی شما به او به به می‌گویید؟! وقتی بنویسد، تا ننویسد هیچ نمی‌فهمید، به به نمی‌گویید بلکه فحشش هم می‌دهید! بعد یک دفعه از داخل کیفش یک نوشته‌ای در می‌آورد جلوی شما می‌گذارد، می‌گوید که این برای کیست؟! می‌گوید که برای من است، می‌گویید که ببخشید معذرت می‌خواهم! من شما را به جا نیاوردم و اسائه ادب شد! مثلاً وقتی که دو نفر با همدیگر دعوا می‌کنند بعد آدرس که می‌دهند می‌فهمند که باهم آشنا هستند، می‌گویند که ببخشید ما شما را به جا نیاوردیم! اینجا چیزی اضافه نشد بلکه آن جنبه‌ای که در او بود را نشان داد و تا نشان داد انسان منفعل می‌شود. آن خط در دلش بود و هنوز بیرون نیاورد، نقش و علم را بیرون نیاورد، آن استعداد و آمادگی برای کسب علم را دارد ولی نرفته درس بخواند، ولی اگر همین جناب حمار را به در فیضیه ببندید اگر پنجاه سال هم باشد چیزی بر آن اضافه نمی‌شود چون آن استعداد و تهیو را ندارد ولی ما نه، ما ان شاء الله جزو آنها نیستیم که ما را ببندند و بعد از پنجاه سال بیایند باز کنند ببینند همان خر عصاره هستیم؛ ان شاء الله چیزی سرمان می‌شود و به توفیق خدا چیزی می‌فهمیم؛ روز اول، روز دوم، سال اول، مدام دارید به فعلیت می‌آورید یک دفعه بعد از چند سال می‌بینید اصلاً این مُدرکات با آن مُدرکات هفت سال پیش به طور کلی فرق کرد و این بینش با آن بینش هفت سال پیش یک چیز دیگر شد، این اخلاق با آن اخلاق هفت سال پیش اصلاً زمین تا آسمان تفاوت کرد، این تفاوت‌ها از کجا آمد؟! مدام فعلیت فعلیت فعلیت! اینها به فعلیت که می‌رسد به مقتضای این فعلیت آن علم حضوری هم می‌آید قرار می‌گیرد و همان حقیقت وجود در جان انسان واقع می‌شود.

وجود تمام قابلیت‌ها در انسان

لذا همه قابلیت‌ها در انسان هست؛ یزید هم این قابلیت را دارد! شمر هم دارد، منتها به هوا، هوس، دنیا و ریاسات گذراندند و خودشان را از بین بردند! خودشان را نابود کردند! خودشان را هلاک کردند!

سازگاری مکاشفات با ستارالعیوب بودن خدا

تلمیذ: بعضی‌ها می‌گویند که این حالات و مکاشفات با ستارالعیوبی خداوند نمی‌سازد؟!

استاد: مسئله ستارالعیوب جنبه‌ای است که خود خدا نسبت به اعمال و رفتار بندگانش دارد و کسی هم که چنین مکاشفه‌ای پیدا می‌کند باید این را داشته باشد نه اینکه نداشته باشد، خود ذات، آثار، منش، روش و آن کیفیت تعامل خدا با بندگانش بر ستارالعیوبی و حفظ این مسائل است. کسی که دارد یک گناهی انجام می‌دهد خدا نمی‌آید این گناه را برای مردم فاش کند ولی شما اگر رفتید از پشت پنجره نگاه کردید خب یعنی خدا باید از آن بالا شما را پایین بیندازد تا اینکه نگاه نکنید؟! نه، شما که می‌روید از پشت پنجره نگاه می‌کنید و می‌بینید این گناه انجام شد ستارالعیوبی اقتضاء می‌کند که صدایتان درنیاید، خب حالا گناه کرده است کرده است چرا می‌روی به همه می‌گویی؟!

ناسازگاری غیبت کردن با ستارالعیوب بودن خدا

چرا می‌روی غیبت می‌کنی؟! غیبت یک امر واقعی و خارجی است که مستور است. شما می‌آید این را فاش می‌کنید، این با ستارالعیوبی خدا نمی‌سازد لذا خدا عقاب می‌کند نه اینکه خدا جلوی یک امر واقعی را بگیرد. روش و منش خدا بر اخفاء است «**يَا مَنْ أَظْهَرَ الْجَمِيلَ وَ سَتَرَ الْقَبِيحَ**» این روش، روش خداست. اولیاء خدا همین روش را پیدا می‌کنند پس این منافات ندارد؛ اولیاء خدا به مقام ستاریت که می‌رسند خداگونه می‌شوند یعنی آن اوصافی را که خدا دارد او هم دارد، خدا می‌بیند و ستر می‌کند، او هم می‌بیند و ستر می‌کند. دیگران این طور نیستند و تا چیزی می‌بینند علمش می‌کنند که **أَيُّهَا النَّاسُ** بیایید! انتخابات که بشود روزنامه‌ها و... می‌گویند که این فلان مال را از آنجا برداشت! این فلان کار را کرد! این فساد اخلاقی داشت! فساد اخلاقی داشت و... خب به تو چه ربطی دارد؟! چه ربطی به انتخابات دارد؟! رها کن بگذار برود، چند سالی هم حالا سر یک صندلی بنشیند دلش خوش باشد! بالأخره خیلی‌ها بردند بگذارید او هم ببرد! چرا می‌روید گناهِش را فاش می‌کنید؟! چرا وقتی که بدبخت مدرک ندارد، می‌گویید که قلابی است؟! رهاش کن بگذار باشد، اوضاع که شیردرشیر است این هم بگذار باشد!

خدا ستار است؛ می‌گوید که بابا این هر چقدر تا حالا کار کرده، ده سال پانزده سال مدرک جعل کرده آورده است، من کاری با او نداشتم و آبرویش را نبردم حالا شما می‌آید آبرویش را می‌برید؟! حالا مگر شما خودتان چه کسی هستید؟! بگذار حالا دل این هم خوش باشد! گفت:

گر حکم شود که مست گیرند *** در شهر هر آنچه هست گیرند^۱

عمر نصف شب رفت یک جا صدایی شنید، گفت: الآن موقع نماز شب است دارد صدا می آید؟! - حالا خودش پدرسوخته خمره خمره عرق می خورد، با آب قاطی می کرد و می گفت که نمی خورم با آب قاطی می کنم^۲ - حالا تدبیش گرفته بود لذا از دیوار مردم بالا می رود که داخل خانه برود و ببیند چه کار می کنند! [آن شخص گفت که] چرا از دیوار مردم بالا می روی؟! خودت ده تا گناه کردی! بلند شو برو دنبال کار خودت باش!^۳ او می آید این کار را می کند چون نفهم است و معرفت ندارد!

شب زنی زنا کرده بود نزد امیرالمؤمنین علیه السلام می آید، حضرت می گوید که این حرفها چیست؟ این چرت و پرتها چیست؟ خواب دیدی، فلان کردی، هذیان می گویی! می گوید: من زنا کردم! می فرماید: مگر به تو نگفتم که بلند شو برو.^۴

رسیدن خدمت اولیاء باعث پاک شده از گناهان

حضرت مدام می خواهد او را رد کند، چرا می خواهد این کار را بکند؟ چون او خداگونه شده است. خدا می گوید: تو این غلط را کردی، رها کن و برو توبه کن و پی کارت برو، حالا مقدس مآبیت گرفته که می گویی: بروم بگویم؟! حتماً حد به من جاری بشود؟! حد را چه کسی باید بزند؟! من [علی] باید بزنم؟! نمی خواهم به تو حد بزنم، برو. بیچاره بدبخت همین که نزد امیرالمؤمنین علیه السلام آمد خودش معنای توبه است! «طَهْرَنِي يَا عَلِيٌّ» یعنی همان توبه و معنایش توبه است. توبه کرده است که آمده است.

جریان ستاریت خدا در جامعه توسط امیرالمؤمنین

آن امیرالمؤمنین دارای معرفت و بینش است که ستاریت خدا را در جامعه این طوری پیاده می کند؛ زنا کرده می گوید: برو! ولی آن مردک از دیوار بالا می رود! این به خاطر همین قضیه است، نه اینکه امیرالمؤمنین نداند او این کار را کرده است. نه، جایش را هم می داند، وقتش را هم می داند، با چه کسی کرده را هم می داند! همه را می داند.

۱. امثال و حکم دهخدا، ج ۳، ص ۱۲۸۹.

۲. فتح الباری، ج ۱۰، ص ۳۷؛ ربیع الأبرار، ج ۵، ص ۱۰؛ الموطأ، ج ۲، ص ۸۹۴؛ کنز العمال، ج ۵، ص ۵۲۲؛ مکاشفة القلوب، باب ۹۱، باب عقوبة الشارب الخمر، ص ۴۲۵.

۳. الدر المنثور، ج ۷، ص ۵۶۸. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به امام شناسی، ج ۱۱، ص ۳۴۸.

۴. جهت اطلاع بیشتر به الکافی، ج ۷، ص ۱۸۵.

آن کسی که به اباذر می گوید: من از نر و ماده این مورچه‌های بیابان خبر دارم،^۱ آن وقت او این حرف‌ها را نمی‌داند؟! حالا آخوندهای ما می‌گویند که امام علم غیب ندارد! بعد از هشتاد یا نود سال درس خواندن این را می‌گویند.

﴿إِنَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ﴾^۲ خوب شد این آیه در قرآن بود والا نمی‌دانستند چطوری در سرشان بزنند بدبخت‌ها! او دارد می‌گوید که من از نر و ماده این مورچه‌ها خبر دارم. اینها می‌گویند که این روایات ضعیف است و این روایات سند ندارد! فقط تو سند داری و به پدرت وصل هستی؟! باید رفت سؤال کرد!! او همه اینها را می‌داند ولی چه می‌کند؟! مقام ستاریت دارد، همان ستاریت خدا را هم علی علیه‌السلام دارد. دیگر تا وقتی کسی ندیده وقتی چهار شاهد نیست برای چه خودت را به دردرس می‌اندازی؟! خدا که این طور نگفته است آیا تو کاسه داغ‌تر از آتش شدی؟! وقتی خدا نگفته تو برای چه اعتراف می‌کنی؟! من علی به تو می‌گویم که پی کارت برو، دیگر چه می‌خواهی؟! بالأخره خودش را به دردرس انداخت. اگر می‌رفت و این کار را می‌کرد امیرالمؤمنین هم درستش می‌کرد؛ یعنی مسئله‌اش را دیگر تمام می‌کرد و مطلبی دیگر در این صورت نداشت، این مقام مقام ستاریت است.

یک روایت دو سه روز پیش دیدم راجع به عبدالله بن ابی همان منافق معروف که این آیه ﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَيَّ أَحَدٍ مِّنْهُمْ مَّتَّ أَبَدًا﴾^۳ و ﴿وَلَا تَقُمْ عَلَيَّ قَبْرَهُ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَسِقُونَ﴾^۳ درباره او آمد. او وقتی که فوت می‌کند پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم نماز میت می‌خوانند و تکبیر می‌گویند ولی مطلبی را افشاء نمی‌کنند و دعاهایی که می‌کردند و فقرات و اینها را به طور خفائاً می‌خواندند. بعد از نماز عمر آمد و گفت: یا رسول الله مگر آیه راجع به اینها نیامده که اینها منافق هستند چرا شما دعا خواندید؟! حضرت هیچ نگفتند، دوباره پرسید که آیه آمده چرا شما خلاف آیه رفتار کردی؟! به پیغمبر صلی الله علیه و

۱. تفسیر البرهان، ج ۴، ص ۵۶۹.

۲. سوره کهف (۱۸) آیه ۱۱۰. الله‌شناسی، ج ۱، ص ۲۳۷:

﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾

«بگو- ای پیغمبر- که اینست و غیر از این نیست که من بشری می‌باشم همانند شما که به من وحی کرده می‌شود که: فقط معبود شما معبود واحد است! پس هر کس امید دیدار و لقای پروردگارش را داشته باشد، باید حتماً کار نیکو انجام دهد و هیچ کس را با پروردگارش انباز و همتا قرار ندهد!»

۳. سوره توبه (۹) آیه ۸۴. امام‌شناسی، ج ۱۰، ص ۳۲۲:

«و دیگر هیچگاه بر منافقی از منافقان که بمیرد؛ نماز مخوان! و بر قبر او برای دعا و استغفار نایست! زیرا که ایشان به خدا و رسول خدا کافر شده‌اند؛ و در حال فسق و پلیدی و کژی مرده‌اند.»

آله و سلم می گوید که چرا خلاف آیه رفتار کردی! واقعاً پیغمبر گیر چه نفهم‌هایی افتاده بود! اگر آیه آمد من آورده‌ام تو که نیاوردی! به تو چه مربوط است که من الآن نماز میت برای این می خوانم یا نمی خوانم؟! دوباره بیان کرد، بعد حضرت فرمودند: تو شنیدی که من در نماز چه گفتم؟! گفت: نه، گفتند که من او را لعن کردم! حالا خیالت راحت شد؟! بعد امام صادق علیه‌السلام می‌فرمایند که پیغمبر نمی‌خواست این را افشاء کند و او باعث شد که این افشاء بشود.^۱ در روایات نماز میت داریم که اگر شخص، شخص منحرف و معاند و مخالف با ولایت باشد نباید دعا کرد بلکه باید لعن کرد.^۲ در دعاهای دربارهٔ اینها **اللهم احشر مع اولیاء** نداریم اینها برای مؤمنین است و امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید که در مورد منافقین و معاندین و آنهایی که ضد ولایت هستند دعای بر علیه باید کرد نه دعای بر له، خب منافق و معاند است یعنی ضد ولایت است. البته نسبت به مستضعفین و اینها این‌طور نیست بلکه آنها که معاند هستند.

خلاصه همین را هم پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم صلاح نمی‌داند فاش کند، حالا چرا صلاح نمی‌داند؟! به خاطر زن و بچه‌اش است، به خاطر آن نسل است و هزارتا مسئله است هزارتا صلاح را در نظر می‌گیرد اما این عمر پایش را در یک کفش کرده که چرا این کار را می‌کنی؟! پیغمبر هم گیر کرده و باید جواب بدهد.

خلاصه این فضولی‌ها همیشه در دسر بود، خب مقام ستاریت اقتضاء می‌کند که حالا مرده است، دیگر رهایش کن! حتماً باید اعلامیه بدهی؟! ممکن است بچه داشته باشد وقتی به او بگویند که پیغمبر در نماز پدرت هم چنین چیزی را خواند آیا او تا آخر عمر ناراحت نمی‌شود؟! بگذار این قدر دلش خوش باشد که پیغمبر یک نمازی خواند، به همین مقدار و حتی شاید پیغمبر تا آخر هم به بچه‌اش نگوید که من چه گفتم.

و ما این‌گونه مطالب را از اولیاء خدا می‌دیدیم یک هم‌چنین منس و نحوه‌ای را مشاهده می‌کردیم که برای ما گران بود که چرا قضیه این‌طور است؟! خب عقلمان ناقص بود و مسئله را نمی‌فهمیدیم ولی او می‌فهمید که چه قسم برخورد کند و چه کار کند. اگر ما بودیم طور دیگری برخورد می‌کردیم و نحو دیگری انجام می‌دادیم، فرق بین ما و آنها همین است.

یکی از رفقاء رفته بود به شخصی نظر ما را راجع به حج گفته بود و او هم امسال مشرف شد، به او گفتم که ثواب حج او را به تو می‌دهند و ثوابش برای توست، این توفیقی که او پیدا کرده خدا برای تو [حساب می‌کند].

۱. تفسیر القمی، ج ۱، ص ۳۰۲؛ بحار الأنوار، ج ۳۰، ص ۱۴۸؛ صحیح البخاری، ج ۶، ص ۶۷، با قدری اختلاف. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به امام شناسی، ج ۱۰، ص ۳۲۷.

۲. وسائل الشیعة، ج ۳، ص ۶۹.

عرض کردم بعضی‌ها خودشان را به خواب می‌زنند و ما باید به فکر خودمان و آنهایی که در چنین
وضعیتی نیستند باشیم.
اللهم صل علی محمد و آل محمد